

Integrations- och jämställdhetsdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm
2010-11-12

Vår referens
R. Källström

Dnr
IJ2010/704/KO

Blomman ska märkas- Miljömärkningens organisation och statens framtida roll. Rapport (2010:8) från Statskontoret

Bakgrund

Regeringen har gett Statskontoret i uppdrag att lämna förslag på hur den nordiska miljömärkningen Svanen och EU:s miljömärkningssystem Blomman bör organiseras samt vilken roll staten bör ha.

Trots att miljömärkningssystemet Blomman inrättades redan 1992 är genomslaget för Blomman mycket svagt i såväl Sverige som övriga Europa. Totalt rör det sig om enbart 21 licenser för Blomman i Sverige (jmf nordiska miljömärket Svanen som har 1 241 företag licensierade och en kännedom på över 97 %). I syfte att stärka Blommans genomslag har EU-förordningen om miljömärkningssystemet Blomman reviderats. Förändringarna har i korthet inneburit att harmoniseringen med andra märkningar underlättats, processen för utveckling av kriterier förenklats och årsavgifterna för företagen att Blomman-märka sina produkter sänkts (eller gjorts frivilliga).

Företagarnas sammanfattande synpunkter

- Det får inte finnas för många olika märkningssystem som konkurrerar med varandra, det skapar dålig igenkänning hos konsumenterna och därmed lägre värde för företagen,

- Om både den nordiska märkningen Svanen och EU:s Blomman ska existera bör de fungera parallellt, dvs. vara enkelt att få använda Blomman om man redan har licens på Svanen,
- Systemet för certifiering bör öppnas (bättre konkurrens bör på sikt leda till lägre avgifter samt skapa effektivitet, i.e. de miljömärkningar som inte är lönsamma försvinner från marknaden),
- Kriterieutvecklingen kan dock ligga kvar på MISAB (eller annan lämplig organisation),
- Miljömärkningssystemet bör kunna bära sina egna kostnader (dvs. ej vara beroende av statsstöd),
- Licentieringsavgiften får inte vara så hög att små producenter avskräcks från att ansöka, man bör överväga att istället använda sig av en avgift baserad på omsättning.

Miljömärkningens organisation i Sverige

I Sverige administreras både Blomman och Svanen av bolaget Miljömärkning Sverige AB (MISAB), i vilket staten är delägare till 10 %. MISAB ansvarar för såväl kriterieutveckling, licensansökning, kontroll och licensutfärdande. Det finns en uppenbar intressekonflikt mellan Svanen och Blomman inom MISAB. Revideringen av förordningen om EU-Blomman bidrog enbart till att intressekonflikten ökade då licensavgifterna för Blomman sänktes. Det innebär att MISAB har incitament att prioritera Svanen framför Blomman.

Statskontoret skriver att *"MISAB:s incitament för att prioritera Blomman måste vara minst lika starka som för Svanen"*. Det är något Företagarna inte nödvändigtvis håller med om. Vi vill istället se marknadsbaserade miljömärkningssystem där aktörerna på marknaden, dvs. företagen och konsumenterna, avgör vilken eller vilka miljömärkningssystem som ska vara lönsamma att tillhandahålla. Om det sedan är Svanen, Blomman eller båda två är inte det avgörande, utan om miljömärkningen är trovärdig och väl etablerad (se nedan).

Statskontoret föreslår att staten tar över hela ägandet av MISAB, i syfte att stärka styrningen, och att regeringen kompenserar MISAB för de kostnader för Blomman som inte täcks med avgifter. Företagarna tycker tvärtom att det är viktigt att miljömärkningssystemen kan bära sina egna kostnader. Vi ser ogärna att systemen skattefinansieras, de bör istället vara marknadsbaserade för att säkerställa effektiviteten.

Då revideringen av EU- förordningen om miljömärkningssystemet Blomman bl.a. syftade till att underlätta en harmonisering med andra miljömärkningar anser Företagarna att det bör vara rimligt att kräva att företag som har en nationell/regional miljömärkning på ett enkelt sätt får rätt att även använda Blomman på sina produkter. Genom att miljömärkningarna

fungerar parallellt skulle man till viss del kunna undvika den intressekonflikt som konkurrensen mellan märkena skapar idag.

Statskontoret vill även se ett integrerat angreppssätt för hållbar konsumtion och produktion och föreslår att ansvaret för miljömärkningen flyttas till Miljödepartementet. Företagarna har inga principiella synpunkter på att låta ansvaret ligga på Miljödepartementet, men vill påpeka att det inte enbart är av godo att knyta miljömärkningen starkare till den miljöanpassad offentlig upphandlingen och övriga miljöpolitiska verktyg. Detta för att man då skulle kunna ställa krav på att den produkt/tjänst som upphandlas är miljömärkt, vilket i sin tur kan innebära att de små företagen, som inte alltid har råd med märkning, effektivt utesluts från dessa upphandlingar. Vilket givetvis vore en mycket olycklig utveckling.

Trovärdig och väl etablerad miljömärkning

Syftet med en miljömärkning är, vid sidan av minskad miljöbelastning, att den genererar nytta för producenten. För många företag motiveras miljömärkningen med ett genuint miljöengagemang, men avgörande är givetvis också att det bidrar till att stärka konkurrensförmågan genom att ge produkten, eller tjänsten, ett mervärde. För att det ska uppnås krävs att märkningen är trovärdig och väl etablerad (spridd).

Miljömärkningens kriterier måste representera en hög miljönivå och certifieringsorganen skapa trovärdighet genom att upprätthålla denna nivå både vid certifieringen och därefter genom regelbundna kontroller. Saknas trovärdigheten för miljömärkningen minskar eller försvinner nyttan helt för de företag som märker sina produkter. Miljömärket måste därtill vara väl etablerat, det vill säga spritt och känt på marknaden. Företagarnas uppfattning är att Blomman saknar den igenkänning hos konsumenterna som krävs för att kunna ge ett värde för företagen. Vidare är potentialen för att uppnå en hög trovärdighet relativt låg, då kriterierna riskerar att urvattnas och enbart bli krav på en viss basnivå, pga. den omfattande byråkratiska process det innebär att ett så stort antal länder ska samverka. Ett förslag är att fokus för EU:s Blomman istället riktas mot globala aktörer som tillhandhåller relativt standardiserade produkter såsom kopiatorer, datorer etc. (Detta framhåller även MISAB i sitt remissyttrande).

Om att öppna miljömärkningssystemet¹

Tidigare har det hävdats att det marknadsförutsättningarna som krävs för ett öppet system inte funnits vad det gäller miljömärkning. Marknaden har helt enkelt ansetts vara för liten för att kunna fungera effektivt. Statskontorets utredning visar emellertid att förutsättningarna för ett öppet system har stärkts sedan frågan utreddes 2005, och de väntas bli än mer gynnsamma under kommande år. Företagarna stöder en öppning av processen för miljömärkning, men påpekar att utformningen bör anpassas så att eventuella risker, så långt det är möjligt, undviks. Företagarna delar Statskontorets bedömning att ett öppet system för Blomman och Svanen bör kunna införas inom fem år.

För- och nackdelar med öppna system

Ett öppet system innebär för- och nackdelar. Integriteten i kriterieutveckling och tydlighet i kraven måste vägas mot ökade kostnader för kunskapsöverföring och harmonisering av certifieringen. MISAB hävdar att det är oerhört viktigt att man fortsatt har ansvar för både kriterieutveckling och licensiering (dvs. inte öppnar systemet). Man motiverar det med att synergieffekter skulle gå förlorade i ett öppet system samt att samarbete och kunskapsöverföring mellan företag, licensieringsdelen och kriteriearbetet skulle bli lidande. Flera producenter har påpekat att en öppning initialt innebär en förändring, vilken per automatik för med sig osäkerhet i verksamheten med krav på ändrade rutiner och troligen ökade kostnader. Det finns således en inneboende tröghet mot förändring av nuvarande situation. För att det ska vara värt att ändra på situationen måste fördelarna vara tillräckligt stora och påtagliga, vilket är svårt att avgöra i dagsläget. Företagarna bedömer emellertid att fördelarna överväger nackdelarna, åtminstone på lite sikt.

Eftersom öppna system bygger på konkurrens mellan oberoende kontrollorgan kan de förutsättas främja effektiviteten. För att kunna upphandla provnings- och kontrolltjänster i konkurrens förutsätts också att kraven på tjänsten verbaliseras, tydliggörs och dokumenteras. I allmänhet är öppna system därmed mer transparenta än ”icke-öppna” system. Tidigare utredningar² av hur öppna system fungerar har inte funnit några stora problem med rutiner för samråd, informationsutbyte och erfarenhetsåterföring i öppna system.

Erfarenheterna av att öppna systemet för certifiering för KRAV

¹ Med ett öppet system avses att aktörer som önskar utföra provnings- och kontrolluppdrag åt företag som har behov av sådana tjänster konkurrerar med varandra om uppdragen.

² *Öppna system för provning och kontroll – en utvärdering. SOU 2006:113*

De främsta skälen till att systemet för KRAV märkning öppnades var svårigheterna att förena rollen som ägare till regelsystemet och att samtidigt vara kontrollorgan. Det fanns indikationer på att revisorerna utsattes för påtryckningar från kunderna, vilket kunde undvikas när systemet öppnades. Erfarenheterna från KRAV är goda och visar på en successiv skärpning av konkurrenssituationen, som bland annat resulterat i prispress på certifieringstjänsterna. KRAV uppger samtidigt att det inte finns några indikationer på att prispressen har varit negativ för kontrollkvaliteten eller trovärdigheten för märket. Dessutom har utbudet av certifieringstjänster som kan erbjudas kundföretagen ökat i och med öppningen.

Avgifterna i ett öppet system

Det finns en viss oro för att en öppning av processen inte skulle medföra någon konkurrens p.g.a. att marknaden är för liten. Man befärar att det istället för konkurrens enbart etableras ett fåtal certifieringsorgan som specialiserar sig och skapar en prispress uppåt. Det som talar mot detta är den tidigare nämnda trenden som pekar på en kraftig expansion av miljömärkning, en trend som kan förväntas fortsätta de kommande åren.

Producenterna anser att dagens avgiftskonstruktion med en ansökningsavgift och en årlig avgift på omsättningen kombinerad med ett kostnadstak är en bra lösning. Ansökningsavgiften anses av företagen som en viktig tröskel in i systemet, men får samtidigt inte vara för hög. Om avgiften blir allt för hög missgynnas små företag, vilket vi tyvärr ser är fallet idag för många typer av certifieringar och märkningar. Detta eftersom kostnaden ska slås ut på en mycket lite volym. Utifrån förda resonemang förespråkar Företagarna att en omsättningsavgift tillämpas (jmf. den årliga licenskostnaden), eftersom den står i relation till volym och därmed till producenternas nytta av märkningen.

Flera producenter anser att väntetiden för ärenden vid MISAB idag är besvärande lång och att detta förklaras med underbemanning. En fördel med en öppning av processen skulle kunna bli att väntetiden kortades ner genom att fler aktörer kom att verka på marknaden.

Företagarna

Lars Jagrén
Chef Analys & Opinion

Rebecca Källström
Miljö- och energianalytiker

